

5. Дорошенко С. Методика викладання української мови в початкових класах. Київ, 2002. 398 с.
6. Льяницька Л. Ігрові проблемні ситуації // Школа. 2004. № 7. С. 27–28.
7. Караман С. Методика навчання української мови в гімназіях: Навч. посіб. Київ, 2000. 272 с.
8. Лапшина І. Орфографічні навички набуваєм граючи // Учитель початкової школи. 2014. № 12. С.12–15.
9. Наумчук М. Уроки рідної мови в початковій школі. Тернопіль, 1999. 48 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти України ХХІ століття // Освіта України. 2001. № 29. С. 4–6.
11. Павленко С. Ламаймо голови над головоломками // Урок української. 2000. № 8. С. 19–21.
12. Потапенко О. Методика викладання української мови. Київ, 2002. 126 с.
13. Сухомлинський В. Сто порад учителю // Вибр. твори : в 5-ти т. Т. 3 Київ, 1976. 253с.
14. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 3. Київ, 1977. 670 с.

Тетяна Поровай

м. Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук, доц. Богатько В. В.)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація

Статтю присвячено розгляду психолого-педагогічного аспекту розвитку творчих здібностей молодших школярів. Проаналізовано підходи щодо дослідження творчих здібностей.

Ключові слова: творчі здібності, учень, креативність.

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению психолого-педагогического аспекта развития творческих способностей младших школьников. Проанализированы подходы к исследованию творческих способностей.

Ключевые слова: творческие способности, ученик, креативность.

Summary

The article is devoted to the consideration of the psychological and pedagogical aspect of the development of creative abilities of younger students. Approaches to the study of creative abilities are analyzed.

Keywords: creative abilities, student, creativity.

Творчі здібності – це якості й властивості особистості, які виявляються у синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної та комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [3, с. 199].

Творчі здібності можна поділити на такі групи: *розумові здібності*; *здібності, пов'язані з темпераментом* (емоційність); *здібності, пов'язані з мотивацією* (інтереси і нахили) [6, с. 27].

В. Рогозіна у своєму дослідженні, творчі здібності ототожнює з особливим видом розумових здібностей. Особливими вони є тому що можуть створювати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [11, с. 28–30]. Проте, Я. Пономарьов творчі здібності зараховує до загальних здібностей. Він визначає їх як «ступінь сформованості загальних здібностей для будь-якої форми поведінки, в тому числі і творчої» [10, с. 12]. Якщо ж рівень розвитку загальних здібностей буде досягати високого, то це робить здатною людину до творчої діяльності. Кожна людина, яка має високий рівень розвитку загальних здібностей, здатна до творчої діяльності. Відтак, здібність особистості до творчого саморозвитку залежить від прояву творчої активності, від прагнення людини до дії.

Підходи щодо дослідження творчих здібностей, які виділяє В. Дружинін розділяють загальні розумові здібності на пізнавальні й творчі. До цих підходів належать: 1) роль інтелекту – у даному підході в якості необхідної (але недостатньої) умови творчої активності особистості вбачається інтелектуальна обдарованість, а творчих здібностей, як таких, немає взагалі. В основу творчої поведінки покладаються мотиви, цінності, особистісні риси; 2) незалежність творчих здібностей (креативності) від інтелекту – творча здібність є самостійним фактором; 3) зумовленість інтелектуальною обдарованістю – наявність високого рівня інтелекту ототожнюється з високим рівнем творчих здібностей і навпаки. [5, с. 49–54]. Серед компонентів творчих здібностей В. Моляко виділяє: *оригінальність у рішеннях*; *пошуки нового*; *наполегливість у*

досягненні мети; самокритичність і критичність; гнучкість мислення; сміливість і міцність; енергійність [8, с. 67].

Репродуктивна діяльність є основою, на якій будується творча діяльність, а когнітивний компонент лежить в основі творчої діяльності та є умовою для творчості, реалізації творчих здібностей. Творча навчальна діяльність молодшого школяра – це процес створення нового орієнтованого на оригінальність продукту, в якому учень реалізує творчі здібності. Творчість, творчу діяльність, творчі здібності часто ототожнюють з креативністю, проте, ці поняття не є тотожними.

Вітчизняні дослідники (Д. Богоявленська, Л. Бурлачук, Л. Виготський, О. Леонт'єв, І. Лернер, В. Моляко, Я. Пономар'єв, С. Рубінштейн, В. Ямницький) тлумачать *креативність* як здібності (можливості), що виявляються в різних видах психічної діяльності людини. [2, с. 16].

Однією з причин ототожнення цих понять, на нашу думку, є те, що термін «creativity» запозичений з англійської літератури, означає все, що має причетність до створення чогось нового, тобто креативність трактується як поняття, синонімічне до творчості. Однак, креативність правильніше визначити не стільки як певну творчу здібність або їх сукупність, скільки як здатність до творчості [1, с. 14–41].

За Дж. Гілфордом творчість, творчі здібності, творча діяльність притаманна не лише обдарованим і геніям, а є рисою звичайної людини, яку можна розвивати. Розвиток творчих здібностей у процесі навчання молодших школярів залежить не тільки від низки внутрішніх факторів (психофізіологічні та соціальні надбання, інтелектуальний, практичний та емоційний досвід дитини), але і зовнішніх (наявність відповідної системи й навчальних програм, педагога-творця і відповідного педагогічним запитам розвивального середовища). Початкова освіта – це перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів.

В. Сухомлинський прагнув, щоб початкова школа стала – школою мислення, фундаментом творчих розумових сил учнів [15, с. 51]. Тому

пріоритетне завдання навчання у початковій школі на сучасному етапі – закласти основу для всебічного розвитку дитини, забезпечити подальше становлення особистості, розвиток її розумових здібностей і, першочергово, навчити дітей самостійно і творчо мислити. Школа для дитини є першим соціальним інститутом, де відбувається і опанування культурним досвідом людства і творче перетворення його. Тому потрібно закласти у свідомість школяра переконання, що творчість є цінним і найвищим даром людині, який саме і робить людину людиною. З'ясовано, що початкова школа традиційно вважається школою умінь, провідними з яких є оволодіння читанням, писанням, лічбою [16].

Загальний розвиток і творчі здібності розвиваються взаємопов'язано. У процесі навчання молодший школяр повинен мати можливість отримати знання, і розвинути свої здібності, в тому числі творчі. Навчальний процес має здебільшого репродуктивний характер. Як результат, школярі не зацікавлені у розв'язанні творчих завдань: складання віршів, творів, казок, художньо зображувальної діяльності. Учителю потрібна спеціальна методична підготовка, яка дасть можливість здійснювати процес розвитку творчих здібностей молодших школярів на достатньому рівні [16].

О. Грушко виділяє такі педагогічні умови, за яких можна досягти успіху в розвитку творчих здібностей школярів на основі цілеспрямованої роботи з образами уяви: на основі особистісно орієнтованого характеру взаємодії вчителя і учнів стимуляція розвитку творчих здібностей; використання технологій, які забезпечать самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності; системність мовленнєвої роботи з учнями в умовах творчого розвивального середовища [4, с. 14].

І. Осадченко пропонує свою систему дидактичних методів і прийомів, котрі спрямовані на стимулювання творчої активності молодших учнів. До основи вона відносить творчий потенціал, закладений природою конкретної дитини. Це повинен розуміти учитель, тому вся методика навчання повинна базуватися на розкритті та розвитку цього творчого потенціалу [9, с. 18].

Оскільки процеси пізнання молодшого школяра забезпечуються художньо-образним мисленням, то необхідно правильно підібрати форми і методи роботи, котрі б сприяли розвитку асоціативного мислення. Методика використання асоціативних символів, яка застосовується у процесі асоціативного навчання безпосередньо впливає на розвиток творчих здібностей, адже цілями асоціативного мислення є отримання нових оригінальних ідей, створення смислових зв'язків, стимуляція уяви, покращення запам'ятовування. Діти сприймають світ переважно образами. І, перш за все – зоровими. Коли дитина в своїй уяві з'єднує кілька зорових образів, цей взаємозв'язок фіксується мозком і надалі, під час згадування один за одним образів такої асоціації, мозком відтворюються всі раніше з'єднані образи. Усе це спонукає до розвитку уяви, пам'яті і в загальному розумової діяльності.

Серед сучасних підходів до розвитку творчих здібностей відомою є концепція творчого потенціалу В. Моляко, Дж. Рензулі та ін. Творчий потенціал розуміється як ресурс творчих можливостей людини. Дослідники стверджують, що потенційно творчими є всі діти. Тому творчі здібності можна розвивати у всіх, застосовуючи універсальні схеми не тільки для розробки системи навчання творчо обдарованих. Такі універсальні схеми є моделями розвитку, в яких творчі здібності аналізуються без відриву від творчого потенціалу [13, с. 21].

Один з найпоширеніших засобів і методів розвитку творчих здібностей є гра. Вона не тільки є засобом зацікавлення школярів і створення – оптимістично-гуманної атмосфери, але й включає такі елементи як суперництво, лідерство, непередбаченість ситуацій, завзяття. Гра сама по собі є творчим процесом, тому при застосуванні такого методу формуються творчі здібності та паралельно розвиваються загальні. Різновиди гри на уроці можуть виконувати будь-які функції, домінуючою з яких є мотиваційна [12, с. 196].

Забезпечення розвитку творчих здібностей та реалізації творчих прагнень дитини здійснюється завдяки дотриманню внутрішніх та зовнішніх. До зовнішніх належить організоване навчання під керівництвом педагога.

Взаємодія вчителя і учнів на основі особистісно-орієнтованого характеру є підґрунтям для стимуляції розвитку творчих здібностей.

Розвиток творчих здібностей у процесі навчання молодших школярів характеризується змістовною і практичною насиченістю, особистісною і соціальною цінністю й емоційною привабливістю. Навчальна діяльність учнів обумовлюється метою, що мінімізує вплив репродуктивних методів, тому використання вчителем технологій, які забезпечать самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності є потужним зовнішнім чинником.

До внутрішніх чинників належать психофізіологічні та соціальні надбання, інтелектуальний, практичний та емоційний досвід дитини, творчий потенціал. В умовах навчання важливим є усвідомлення і використання методів, котрі спрямовані на стимулювання творчої активності молодших учнів стосовно розвитку їх творчих здібностей.

Отже, доцільне поєднання, урахування різних аспектів творчої активності молодших школярів є актуальним у розвитку творчих здібностей учнів та розвитку особистості в цілому.

Література

1. Антонова О. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О. Дубасенюк. Житомир, 2012. С.14–41.
2. Будій Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови : автореф дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Тернопіль, 2011. 225 с.
3. Гуманізація процесу навчання в школі: навч. посіб. Вид. 2-ге, доповн./ за ред. С. Бондаря. Київ, 2001. 256 с.
4. Грушко О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Київ, 2005. 20 с.
5. Дружинин В. Психология общих способностей. Санкт-Петербург, 2002. 386 с.
6. Лук А. Психология творчества. Москва, 1978. 128 с.
7. Теплов Б. Проблемы индивидуальных различий. Москва, 1961. С. 7
8. Моляко В. Психология детской одаренности. Киев, 1995. 83 с.
9. Осадченко І. Стимулювання творчої активності молодших школярів засобами поетичного слова: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Волинський державний університет імені Л.Українки. Луцьк, 2005. 19 с.
10. Пономарев Я. Психология творчества. Москва, 1976. 303 с.
11. Рогозина В. Педагогические условия развития творческих способностей на уроке. Воспитание школьников. 2007. № 4. С. 28–30.
12. Савченко О. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ, 1999. 368 с.

13. Савенков А. Детская одаренность: развитие средствами искусства. Москва, 1999. 220 с.
14. Холодная М. Психология интеллекта. Парадоксы исследования Изд. 2-е перераб. и доп. Санкт-Петербург, 2002. 272 с.
15. Шумакова Н. Щербланова Е., Щербо Н. Исследование творческой активности одаренности с использованием тестов Торренса у младших школьников. Вопросы психологии. 1981. № 1 С. 27–32.
16. Шуть М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2010. 238 с.

Анастасія Нечипорук

м. Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук Крупка В. П.)

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НАУКОВА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація

У статті обґрунтовано зміст, методи, шляхи, які забезпечують ефективність виховання гуманної поведінки дітей молодшого шкільного віку. Окреслено роль активної і діяльній моралі, що виходить з глибокої поваги до людини, її духовного життя, емоційного стану та почуттів у працях педагогів-новаторів.

Ключові слова: *виховання, гуманізм, моральна свідомість, переконання, заохочення.*

Аннотация

В статье обосновано содержание, методы, пути, которые обеспечивают эффективность воспитания гуманного поведения детей младшего школьного возраста. Определены роль активной и деятельной морали, выходит из глубокого уважения к человеку, его духовной жизни, эмоционального состояния и чувств в работах педагогов-новаторов.

Ключевые слова: *воспитание, гуманизм, моральное сознание, убеждения, поощрения.*

Summary

The article substantiates the content, methods, ways that ensure the effective education of humane behavior of young school children. The role of active and active morality, which comes out of a deep respect for the person, his spiritual life, emotional state and feelings in the works of innovators, is outlined.

Keywords: *education, humanism, moral consciousness, beliefs, encouragement.*